

A török szultán követe a régi Pesten.

II. József császárnak I. Abd-ül-Hamid szultán¹⁾ ellen Belgrád visszavételéért indított eredménytelen hadjárata 1791 augusztus 4-én a »status quo ante« alapján megkötött szisztovi²⁾ békével ért véget. A békeszerződést azonban a háború folyamán, 1790 február 20-án, illetve 1789 április 7-én elhalt két uralkodó trónutóda, II. Lipót, illetőleg III. Szelim³⁾ szentesítette. Szükségszerűen újra felvették ezután a monarchia és Törökország között a megszakadt diplomáciai összeköttetések: a szultán 1791 végével útnak indította a bécsi udvarhoz követét, Eba-Bekir-Ratib effendit, levelet adván vele, melyben a nemzetközi jogszokásnak megfelelően trónjának elfoglalását adta tudtul, egyúttal szerencsét kívánt II. Lipótnak trónralépése alkalmából és végül annak az őszinte óhajának adott kifejezést, hogy a két nagyhatalom között a béke örök időkre megőriztessék.

Szelim szultán levelében megjelölt e hármas célt, küldetésének indokát a török követ mind Colloredo gróf államminiszternek,⁴⁾ mind Kaunitz herceg kancellárnak⁵⁾ élőszóval is előadta, amikor náluk 1792 február 20-án, illetve 22-én Bécsben ünnepélyes kihallgatáson megjelent, hogy bemutatkozzék és uralkodójuknál kihallgatás kieszközlését kérje. A bécsi »Magyar Hírmondó«⁶⁾ 1792 február 21-én beszámolt ez audienciáról, illetve azok előzményeiről és közölte annak a beszédnek azonos szövegét is, amelyet a követ a két osztrák államférfi előtt elmondott. »Én vagyok az a szerentsés — szólt az egykorú újság szerint — a' ki elküldtettem mint Követe a' fényes Portának, a' 'Tsászári Udvarhoz, egy Nagy-Úri Írással, mellyben vagynak foglaltatva és ki fejezve, szintén úgy a' két Birodalmak között most újjólág örök időkre megerősített hasznos és örökös békeségnek költsönös fenn-tartásától való megbiztatás, mint a' fő mértékben szerentsés Ottománi Sceptrumnak Világ-óltalmi Nagy-Úri kézbe vételéről való tudósítás: valamint a' 'Tsászár' részéről a' Római 'Tsászári Méltóság' felséges Trónusába lett bé-üléshez, 's Magyar és Tseh Országnak el-kezdett Igazgatásához való pompás tzeremóniájú szerentse-kívánás is.«

A követ 1791 november 11-én Sumlaból⁷⁾ indult útnak és november 17-én elérte Bukarestet, ahol tíz napot töltött.⁸⁾ Magyarországra a vöröstoronyi szoroson át december 22-én érkezett,⁹⁾ a pesti határt pedig 1792 január 25-én a déli órákban lépte át.¹⁰⁾ Az első magyarnyelvű újsághírek, amelyek róla megemlékeztek, 1791 szeptember 16-án, illetve október 25-én a »Magyar Kurir«-ban jelentek meg. »A jövő tavasszal várjuk a' Porta követét Bétsbe, ki F. Urunknak Ts. Királyi Koronához és páltzához szeren-

tsét fog Urának nevében kívánni« állott az elsőben, míg a második azt adta tudtul, hogy »a' Török Követnek szállást készítenek a' Leopold városban.«¹¹⁾

Eba-Bekir-Ratib útja az eredeti terv szerint Budán át a Duna jobbpartján vezetett volna tovább, de a fenyegető jégzajlásra való tekintettel mindvégig a balparton haladt. Érkezéséről Pest város tanácsa a helytartótanács december 20-án kelt rendeletével kapta az első értesítést.¹²⁾ E rendelet utasította a tanácsot, hogy arra az esetre, ha a kedvezőtlen időjárás folytán a dunai átkelés nehézségekkel járna, és a követ Budára el nem érhetvén Pesten lenne kénytelen megszállani, tegyen intézkedéseket arra, hogy a kellő és illendő vendéglátás mind a követ, mind nagyszámú kísérete részére biztosíttassék.¹³⁾ A kíséret tagjait a rendelet németnyelvű melléklete a következőkben sorolta fel:

- 1) Mustapha Beg Effendi, Schwiegersohn des Gesandten, einer dem [deren?] Chogingian(?) der H. Pforte und Secretair des Gesandten.
- 2) Effendi Achmed Eseneli, Kihaija (ügyvivő) des Gesandten.
- 3) Chalil aga, Schatzmeister, Slaznadar.
- 4) Sein Kiaja Kaputsi Bascha, oder Obristkämmerer, Hagi Mahmet Aga.
- 5) Sein Selam agati, oder Zeremonien Meister.
- 6) Sein Stallmeister, Miri Achor, Hagy Achmed Aga.
- 7) Sein Säbelträger.
- 8) Sein Ilsch Tschahadar Aga, sein erster Haushofmeister.
- 9) Sein Sieglverwahrer (Musindar).
- 10) Sein Choftan agu oder Kleyder Verwahrer, Cagi Soliman.
- 11) Sein Iman oder Obergeistlicher, Ali Effendi Emir.
- 12) Sein Muezzin, oder Ausruffer, ein Geistlicher von 2-ten Rang.
- 13) 35 an der Zahl Endaung (?) aguo Kedeklüo [kethüdä] (?) Tamako (?) und Musikers.
- 14) 25 Tschohadars.
- 15) 55 an Köchen, Geldverwahrer, Hofdiener, Stallknechte, Führer der Handpferde, Kur Schmid, Wasserträger und Kutscher.
- 16) 10 an Schneider, Kirschner, Weissbäcken und Kaufleuten.
- 17) 20 des übrigen Gefolges, hiemit in Summa 152 personale, den Dolmetscher Jankur Rosetti Mumsi ausgenommen, der 9 Bediente bey seinem Gefolge hat.

E hivatalos jegyzéknek mintegy kiegészítésül és magyarázatául szolgál az a lajstrom, amely a »Magyar Hírmondó«-ban 1792 január 20-án jelent meg. »A Török Követ — állott az újságban — 112-d magával jó Bétsbe. A vele lévőeknek laistroma így következik: 1) Divan Effendi (Követség Titoknokja). 2) Musztafa Beg, az Ottománi Porta' Chogekánja, és a' Követnek jövendőbeli Veje. 3) Kiaja (Fő Udvari Mester) Achmed Effendi. 4) Chaznedár (Kintstartó) Chalie Aga. 5) Miri Achor (Lovász-mester) Hagi Achmed Aga. 6) Imam (Követség' Papja) Ali Effendi Emir. 7) Selam Agrasi (Tzeremóniás Mester) Ismail Aga. 8) Silidár (Fegyver-hordozó) Mustafa Aga. 9) Ilsch Ciochodari (meg hitt belső szolgál) Salihaya. 10) Muhurdár (a' petsét-nyomó gondviselője) Labisaya. 11) Kaftan-Agasi (a' ruhák gondviselője) Hagi Somiran Aga. 12) Követség Tolmácsa Janka Rosseti.

13) Öt szolgáló legények. 14) Tizenkilentz Lakájok (Ciohodarn). 15) Huszonhárom személylekből álló lovászok, étel hordók, ló-kovácsok, lovász-legények, fegyver-hordozók és Karovas (?). 17) Vekil Chardsch (a' konyhára vigyázó) Veli Aga. 18) Huszonnégy személylekből álló szakácsok, házi szolgák, kotsisok, szabók, szütsök. 19) Pezikán Basi (házi zsidó). 20) A' Tolmátshoz tartozó két görög gyerekek.»

És volt a kíséretben varázsló, afféle »keleti mágus« is, aki jó pénzért árult jóslataival bolondította a hiszékeny asszonynépet: ugyancsak a »Magyar Hírmondó« közölt 1792 február 12-én egy Pozsonyból február 9-ével keltezett levelet, amely szerint »a Török Követnek több Emberei között vagyon egy varázsló is. Azt gondolhatná valaki, hogy illy pallérozott városban tellyességgel nem lehetett keleti ennek a' Bolondítónak. Dejszen — de bizony reá vitt némellyeket a' babonához való vonzódás, hogy jövendöltessen vele. Egy Leánynak, szép Mátkát, 's nagy gazdagságot, másnak ellenben rút Férjet jövendőt. Ennyit az Oláh Tzigány Asszony is jövendől egy tojásért.«

A kis hadseregbe menő érdekes, tarka társaságot a magyar határtól az udvar küldöttjeiként »Udvari Titoknok és Tanácsos Stürmer« és a »belső Status Cancellária Tisztje Svind«¹⁴⁾ kísérték végig.

1792 január 2-án érkezett a helytartótanácsához az erdélyi »Suprema Armorum Praefectura«¹⁵⁾ 1791 november 26-án Nagyszébenben kelt átirata, amellyel megküldötte a török követ útjának részletes tervét, valamint a követnek és kíséretének mindennapi ellátására szolgáló élelmiszerek jegyzékét is. Az eredeti terv szerint — a váltólázban szenvedő követ (Dominus Legatus paroxisimos Febris quartanae sentit) kívánságához képest minden negyedik napon pihenőt tartva — Szászsebesen, Szászvároson, Déván, Lugoson, Temesváron, Mokrinon, Törökkanizsán, Szabadkán, Kiskunhalason, Szabadszálláson, Kunszentmiklóson, Kiskunlacházán és Soroksáron át december 30-án kellett volna vagy Budára vagy Pestre megérkeznie.

Az élelmiszer-jegyzéket (Specificatio victualium ad Rationem Legati Turcici ejusque Comitum dietim requisitorum) azzal a figyelmeztetéssel mellékelte a katonai főparancsnokság, hogy a fogyasztásra szánt állatokat csak élő állapotban szabad átadni, mert a törökök — vallásuk szabályai szerint — azokat másként sem el nem fogadhatják, sem meg nem ehetik. Kellett pedig naponta 295 cselédkenyér (ordinarii panes), 5 fehér kenyér (a követ saját személyére), 7 birka vagy ürü, 12 tyúk, 30 fej hagyma, 50 fej édeskáposzta, 100 tojás, 30 petrezselyem; ezenkívül: friss sajt (caseus recens, Quargel) 30, zeller 50, aszalt szilva 10, só 20, pihenő napokon tej 6, végül ecet 5 oka.¹⁶⁾ »Solani tuberosi (Calphiol) 50« állott még a jegyzékben: ez nyilvánvalóan tévedés. Solanum tuberosum a burgonya tudományos neve, míg a karfiolt latinul brassica oleracea-nak hívják.

Bővebb és kortörténeti szempontból érdekesebb az a jegyzék, amelyben a »Magyar Hírmondó« 1792 január 6-án az otthoni, megszokott étkezéshez külföldön is ragaszkodó, jóétvágyú törökök élelmiszer- és egyéb szükségleteit felsorolta. Több olyan étel-, ital- és fűszernemű van abban megemlítve, amely ma már teljesen ismeretlen, vagy egykorú, eredeti elnevezése után meg nem határozható. »A mindennapi szükségeknek

Lajstroma — állott az újságban — 300 tseléd-kenyér, 150 'semlye, 180 font¹⁷⁾ ürühús, 67 font borjú hús, 70 tsirke, 113 font vad hús, 4 font török rizskása, 203 font zsír, 113 font méz, 90 font Tziserl,¹⁸⁾ 27 font tiszta liszt, 22 font liszt láng, 22 font Schetzyr,¹⁹⁾ 34 font fa olaj, 250 tojás, 90 font török kávé, 300 faggyú és 40 viasz gyertya, 5 font fa-héj (Zimmet), két font az az egy oka sáfrán, 1½ font maszelix,²⁰⁾ 4 oka rózsa-víz, 30 drakma²¹⁾ tzinobrium,²²⁾ két drakma bisom,²³⁾ 100 drakma viza-hólyag, 1 oka kömény-mag, 100 drakma timsó, 22 font rósa méz, fél oka szekfű,²⁴⁾ fél oka Kartamom,²⁵⁾ fél oka bors, fél oka alkermes, 100 drakma kámfor, 12 oka pisztatzon,²⁶⁾ 34 font asszú meggy, 22½ font mondola, 45 font Kürbismüsse,²⁷⁾ 22½ font pálma gyümölcs,²⁸⁾ 15 oka fige, 5 oka malosa-szőlő, 8 oka apró szőlő, 10 oka mogyoró, 4 oka mag nélkül való apró malosa szőlő, 1 oka török buza,²⁹⁾ 1 oka bisom szappan, 20 oka közönséges szappan, öt vég közönséges gyólt, 10 oka száraz laska, 3 oka ostya, 3 oka legjobbféle sajt, 20 oka közönséges sajt, 20 drakma szerecsen dió, 100 drakma szekfű bors, 4 oka narants virág víz, fél oka Bisomliktárium,³⁰⁾ 500 font veres hagyma, 25 font olaj gyümölcs,³¹⁾ 30 oka etzet, 20 oka só, száz tzitrom, 10 oka gesztenye, 150 marha láb, 25 nyelv, 50 oka édes tej, 30 oka aludt tej, 20 oka túró, 100 fáklya, 25 oka árpa kása. Ezekhez járulnak még: Birs és más nemű alma, körtvély, szilva, narants, görög és sárga dinnyék, 's más jó-féle gyümölcsök. Továbbá: kék káposzta, paraj, sóska, andivia,³²⁾ spárga, bori,³³⁾ paszuly (bab), apró kása, zöld borsó, zöld paszuly, articsóka s több más efféle zöldségek és külömbkülömbféle nemű halak. Végre szalma, széna 's tüzi fa elegendő [így !].«

A helytartótanács az erdélyi katonai főparancsnokság átíratát mellékleteivel együtt latin fordításban január 3-án kelt rendeletével küldötte meg Pest város tanácsának.³⁴⁾ Ismét utasította abban a várost, hogy arra az esetre, ha a követ a Dunán való átkelés nehézségei folytán nem mehetne átazonnal Budára,³⁵⁾ — a vármegyével³⁶⁾ érintkezésbe lépve — haladéktalanul tegye meg intézkedéseit, nehogy bármiben is, ami a követ kényelmére vagy szükségére szolgálna, hiány legyen. A rendeletet a szomszéd törvényhatóság, Pest vármegye is megkapta és 1792 január 5-én Szily József »ordinarius vicispány« elnöklete alatt tartott közgyűlésében kimondotta, hogy az »közölnöketni fog minden Provocatumaival együtt Szabad K. Pest Városa Magistratusával is olly végre, hogy a' Legatus Urnak itt is quartély készíttessék.«³⁷⁾

Pest város tanácsa, amelynek akkoron Kregár Mihály polgármester elnöklete alatt Boráros János városbíró, Kögl József városkapitány, Heussel Ferenc, Paschgall Antal, Doleviczény Sándor, Sarlay József, Muszkatirovics János, Wittmesser Mátyás és Domokos József voltak a tagjai,³⁸⁾ január 7-i ülésében foglalkozott a helytartótanács rendeletével és utasította a városkapitányt, hogy az elszállásolás tekintetében azonnal intézkedjék. A rendelet egyéb részében foglaltakat illetőleg Pest vármegye alispánjával egyetértésben fog a tanács a szükséghez képest határozni.

Eba-Bekir-Ratib a szultánt, egy szomszédos nagyhatalom korlátlan urát képviselte, akivel a bécsi uralkodó csak röviddel azelőtt kötötte meg a békét: nemcsak a nemzetközi érintkezés szokásjogon alapuló és szigorúan kötelező szabályai, hanem a legsúlyosabb külpolitikai okok is meg-

követelték tehát, hogy útjából minden akadály elháríttassék, hogy részére a megadható legnagyobb kényelem biztosíttassék. E követelmények pedig abban az időben és az adott körülmények között nem könnyű feladat elé állították a helyi hatóságokat. Nekik kellett a követet és nagyszámú kíséretét élelmezniök, minden szükségessel ellátniök, nekik kellett gondoskodniök arról, hogy a télvíz idején alig járható utakon a megállapított terv betartásával haladhassanak és hogy nehéz, értékes málhájuk szállításában fennakadás ne legyen.

A tekintélyes emberi és igás erőkről, melyeket e célra mozgósítania kellett, Pest városa a bánáti katonai parancsnokság »tägliches Bedürfniss zur Verpflegung und Transportirung des Herrn Türkischgesandten« felírást viselő jegyzékéből értesült. E jegyzéket a helytartótanács 1792 január 20-án kelt rendeletével küldötte meg, közölvén egyúttal, hogy a követ Pesten vagy Budán január 26-án és 27-én fog megpihenni, majd onnan 28-án továbbutazni.³⁹⁾

Gondoskodnia kellett pedig a városnak 2 fedett hintóról, 110 parasztszekérről (Leiter Wägen) és a kedvezőtlen időjárásra való tekintettel az értékek szállításához náddal vagy egyébvel fedett annyi további szekérről, amennyi csak felhajtható lesz; 120 felszerszámozott lóról, mert az eddigi utakon 10—12 lónál kevesebbel egy kocsi sem volt elvontatható, és tartaléklovakra is szükség van; 40 hátszlóról, amelyek nyeregszerszámát a törökök magukkal hozzák; 10 felnyergelt lóról az udvari tolmács és biztos részére; 40 gyalog-parasztról a kocsik kísérésére, hogy azok a feldőlés ellen megvédessenek; végül szénáról, árpáról, a követ 38 lova számára istállóról, vagy legalább fedett fészerről.

A közben 109 emberre csökkent kíséret elszállásolására — írja elő a továbbiakban a katonai parancsnokság — inkább tágas, semmint sok helyiséget kell biztosítani, mert a kíséret előkelőbbjei a felügyeletükre bízott embereket maguk körül akarják tudni. Az orvosnak és a tolmácsnak a követ közvetlen közelében kell szállást adni.

A rendeletet — az utolsót, amelyet a követ megérkezéséről kapott — Pest város tanácsa mindjárt másnap, január 23-án tárgyalta és miként az eddigieket, ezt is a városkapitánynak adta ki tudomásul vétel és a megfelelő intézkedések megtétele végett: ahogy a tanácsi jegyzőkönyvekben a szokásos szöveggel írva van: »Domino Civitatis Capitaneo pro statu notitiae et faciendis congruis dispositionibus communicetur.« Érdekesen jellemző a korra: a helytartótanács hivatalos nyelve a latin, de a katonai hatóságok hozzáintézett megkereséseit hol eredeti német szöveggel, hol pedig latin fordításban küldi le Pest városának, amely egyformán használja a latin és a német nyelvet. Pest vármegye, amelynek elsőrendű szerepe volt a főváros megmagyarosodásában, 1791 február 3-tól csak magyarul vezeti közgyűlési jegyzőkönyveit és csak magyarul levelez saját hatóságaival, ám a társtörvényhatóságnak, Pestnek latinul ír.

Éba-Bekir-Ratib pesti tartózkodásáról hivatalos adatok nincsenek, de az egykorú hírlapok — a »Magyar Kurir« és még inkább a »Magyar Hírmondó« — 1792 január utolsó és február első hetében megjelent színes, eleven hírei bőven adnak felvilágosítást arról, hogy miként és mivel töltötte itt idejét. A követ, aki 40 éves, rövidszakállú »kisdud fekete ember«

volt és nagy hivatalához méltóan kellemes modorú, művelt úrnak mutatkozott be, január 25-én — tehát egy nappal a helytartótanács utolsó rendeletében megjelölt időpont előtt — a déli órákban érkezett Pestre; poggyásza 25 szekéren két nappal megelőzte. A soroksári határnál folyt le a fogadás ünnepe, amelynél »sok nemesség és polgári katonaság« élén Pest városát Kögl János városkapitány, Pest vármegyét pedig Radvánszky János főszolgabíró, Darvas János és Ujfalussy Ferenc alszolgabírák képviselték. A Soroksári-úton,⁴⁰⁾ a Széna-piacon,⁴¹⁾ a Kecskeméti-kapun,⁴²⁾ Kecskeméti-utcán át ágyú- és mozsárdörgés közben, katonai kísérettel vonultak a török előkelőségek szállásukra. A város és a vármegye képviselői nyitották meg a díszes menetet; utánuk jött nyolc clovas, pompás hintón, sárga atlasz selyem bundába burkolva a követ, majd kísérete nyolc fogaton. Az utcákat, az ablakokat a zord téli idő, a fojtogató, sűrű köd ellenére megtöltötte a közönség, melynek lelkes éljenzését a nagyúr méltóságához illő komolysággal fogadta és »valahol tsak dámákat látott, nagy maga-meghajlásával és kezének a melléhez való tételével tisztelte azokat.« A »Fehér Hajó«-hoz címzett előkelő szállóban,⁴³⁾ a Belvárosnak ma is e nevet viselő utcájában⁴⁴⁾ szállott meg; szobája keleti kényelemmel, süpedő párnákkal, drága szőnyegekkel, kerevetekkel volt berendezve. Ágyát selyempaplan takarta, a párnahajak nehéz brokátból készültek. Szállása elé katonai díszőrség volt kirendelve. Kíséretének előkelőbbjei a régi Pest nem kevésbé híres szállodájában, a »Hét Elektorok«-ban⁴⁵⁾ kaptak lakást, míg a fölötté vegyes társaság, a személyzet Budán, a vízivárosi »Arany Hajó« fogadóban és a »Három Bárány« szállóban tanyázott, amely utóbbi a Rácvárosban, a Gellért-hegy alatt, a Rudasfürdő mellett állott. Az udvarban berendezett konyhájukon nyílt tűzhelyeken, harminc nagy rézkondérban sütöttek-főztek naphosszat a szakácsok, ételeikből jószívvel kínálgatva a körülöttük álló, kíváncsi gyermekereget.

A város nevezetességeinek megtekintése, a társadalmi kötelezettségek bőven kitöltötték a követ pesti tartózkodásának öt napra terjedő idejét. Alig érkezett meg, máris fogadta Coburg hercegnek, Magyarország katonai kormányzójának,⁴⁶⁾ Ürményi József személynöknek⁴⁷⁾ és több más előkelőségnek látogatását. Ugyanaznap este a személyes »mulattságos társaságba« volt hivatalos, majd a »Hét Elektorok«-nál rendezett fényes »maskarás bál«-ba ment, amelyen álarcosan, jelmezesen a nádor, Sándor Lipót főherceg⁴⁸⁾ is megjelent. Jót mulatott a követ az előtte felvonuló álarcosok tarka hadán, de bosszús lett, amikor egy szultánának öltözött hölgy állott eléje. Mert, amint mondotta, »sok kell ahhoz, hogy valaki egy szultán feleségét ábrázolhassa«.

A tudományoknak is bőven szentelt időt. 26-án délelőtt a mai könyvtárépület helyén ugyancsak a »Szent Ferentz-renden lévő barátok templomának szomszédságában« állott egyetemi könyvtárt látogatta meg. Zöld selyem bundát, sárga papucsot viselt és ünnepélyesen, 12 tisztje kíséretében vonult fel a lépcsőkön; kettő kétoldalról karonfogva vezette, egy pedig mögötte hosszú, bő köntösét emelte. Az előkelő vendéget a rektor helyett Barits Albert professzor fogadta több társa kíséretében és rövid, formás beszéddel üdvözölte, mire a követ »pallérozott« szavakban mondott köszönetet. A könyvtár megtekintése közben figyelmesen tanulmányozta

az egyik asztalra kikészített török kéziratokat és elgondolkozva, megilletődve olvasta azokat, amelyek Szigetvár visszavételekor, 1689 január 26-án kerültek magyar kézre. A kezébe adott alkalóként csókkal, mélyen meghajolva fogadta. Körülforgatta az egyik teremben szemébe ötlő földgömböt, majd a régi pénzek, az érmék gyűjteményéhez érve, annak gyarapítására bő salavárijának⁴⁹⁾ feneketlen zsebéből a szultán képét viselő öt kisebb aranyat halászott elő és adott át úri elhatározással. Két nagyobb aranyat ígéretéhez képest később küldött meg az egyetemnek. Három órát töltöttek ott a ritka vendégek, mialatt a követ ismételten átvette egyik tisztjétől nehéz selyemkendőbe burkolt, gyémántokkal kirakott arany burnótos szelencéjét, amelyet sorra kínálva, maga is nagy élvezettel szippantott illatos, finom hazai »tobák«-jából. Elfogyasztván a porcelláncsészékben felszolgált édességet és kávét, látogatásának megörökítésére bejegyezte nevét a könyvtár vendégkönyvébe, hozzáfűzve, hogy »örül a nagy előmenetelnek és mindeneknek jót kíván.«⁵⁰⁾

Délután a »Gránátérosok Kaszárnáját«⁵¹⁾ látogatta meg, ahol katonazenekar hangjai mellett teljes katonai tiszteletadás fogadta, este pedig a »Rondellá«-ban⁵²⁾ Mozart »Szöktetés a Serailból« című operáját hallgatta végig, amelyet tiszteletére adtak elő.⁵³⁾

28-án a Hatvani- és Újvilág-utca⁵⁴⁾ sarkán állott orvostudományi egyetemnek és az abban elhelyezett »Természeti, Anatómiai, Physiologiabéli dolgok Múzeumának«, valamint a Kecskeméti-utcában, az egyetem nagyobbik épületében a »Physika-Mechanika-Hydraulika Tudománybéli Múzeumának« megtekintésére került a sor. Az előbbiben különösen felkeltette figyelmét az a gyűjtemény, amelyet az egyetem Firenzéből az ottani orvostudományi egyetem viaszból készült, európai híru anatómiai preparátumainak másolataként hozatott meg.

Míg maga ekként hasznosította idejét, emberei az utcákat járták és visszaélve a vendégjoggal, viselkedésükkel ismételten megbotránoztatták a békés polgárokat. Túlságosan fogékonyak lévén a női bájakkal szemben, a mai aszfaltbetyárok őseiként kellemetlenkedtek sétáik közben a nekik megtetsző hölgyeknek. Egyikük meg éppen odáig ment szemtelenkedésében, hogy késsel támadt egy derék polgárra, aki szorongatott feleségének védelmére sietett. »Hanem másnap hathatós letzkét is kapott : jótövenet verete a' követ az ő keme talpára.«⁵⁵⁾

Eba-Bekir-Ratib ismervén és betartván az európai illemszabályokat, élvezetesen eltöltött pesti tartózkodásának végével búcsúlátogatásokat tett. Felkereste Ürményi personalist, akinek megígérte, hogy hazájából levelezni fog vele, és tisztelgett Beleznay Miklós tábornok özvegyénél,⁵⁶⁾ hogy köszönetet mondjon előzőkenységéért, amellyel hatlovas hintóját állandóan rendelkezésére bocsátotta. Letelvén ideje, január 30-án, vasárnapon délelőtt fél tízkor ágyúlövések hangja mellett, katonai kísérettel hagyta el Pestet és Pozsonyon keresztül február 11-én érte el hosszú útjának végső célját, Bécsset, ahol ismét fényes fogadtatásban és ünnepeltetésben volt része. Röviddel megérkezése után azonban, március elején gyászt öltött a császárváros : az uralkodó, II. Lipót meghalt, és e haláleset következtében a török követ ottani időzése hosszúra nyúlt. Új megbízólevelet kellett kérnie és kapnia Konstantinápolyból, hogy azt a monarchia új urának,

Ferencnek átnyujthassa. Ez megtörténvén, július 15-én hajóra szállott és háromheti, kiszállás nélkül megtett dunai utazás után augusztus 5-én lépte át Zimonymál a török határt.

Eba-Bekir-Ratib, a hanyatlásnak indult Törökország utolsó nagy szultánjának képviselője, emberséges embernek, kifogástalan úrnak bizonyulván, jó emlékeket hagyott hátra maga után, és mert bőven volt része a hagyományos magyar vendégszeretetben, maga is bizonyára szívesen gondolt vissza Pesten töltött napjaira.

Morlin Adorján

JEGYZETEK.

1) I. Abd-UI-Hamid szultán: 1773-tól 1789-ig.

2) Sistov, Sistow, Schistow, Sistovo, a római alapítású egykori Segestum, a Dunához és a román határhoz egyformán közel fekvő város Bulgária tirnowoi kerületében mintegy 12.100 lakossal. Itt volt 1790 december 30-án a történelmi békekötést megelőző konferencia is.

3) III. Szelim szultán: 1789-től 1808-ig.

4) Colloredo, Joseph Maria, Graf von Mels und Waldsee (1735—1818) hadvezér, tábornaszernagy, a Mária Terézia-rend nagymestere, 1790-től államminiszteri címmel az udvari haditanács ügyeit vezette. Részt vett a hétéves háborúban, majd József császárnak a törökök ellen viselt hadjáratában, vele együtt jelen volt Sabác bevétele-nél. 1783-ban a császárral Magyarországon is megfordult. 67 évi államszolgálat után 83 éves korában halt meg. (Wurzbach: Biographisches Lexikon) A »Magyar Hírmondó« (lásd a 6. sz. jegyzetet) tévesen hercegi címmel ruházta fel.

5) Kaunitz-Rietberg, Wenzel Anton, Fürst von, (1711—1794) korának egyik legnagyobb államférfia, 1753-tól külügyminiszter, majd röviddel utóbb udvari és államkancellár, aki Mária Terézia haláláig korlátlan hatalommal intézte a monarchia ügyeit. Ferenc trónraléptekor — 1792-ben — visszavonult a politikától. Legelső kancellárja volt a Mária Terézia-rendnek. (Wurzbach idézett műve.)

6) 1792-től 1803-ig jelent meg Bécsben. Folytatása volt a »Hadi és Más Nevezetes Tudósítások« címen ugyancsak Bécsben, 1789-ben indult hírlapnak, amely nagyrészt a török háború eseményeivel foglalkozott. A bécsi »Magyar Hírmondó« Ráth Mátyás pozsonyi »Magyar Hírmondó«-jával (1780—1788), az első magyarnyelvű újsággal csak nevében volt közös.

7) Pest vármegye 1791 november 7-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvében 2526. sz. a. — Sumla: török neve Sumer bolgár városnak, az ugyanilyen nevet viselő kerület székhelyének. Fontos stratégiai pont; mintegy 24.000 lakosa van.

8) Pest vármegye 1792 január 5-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvében 4. sz. a.

9) »Magyar Hírmondó« 1792 január 13.

10) Pestről január 25-én, illetve 26-án keltezett két levél a »Magyar Hírmondó« január 31-i számában. Az első a megérkezés napját tévesen 24-ére teszi. — Ugyancsak Pestről január 25-én keltezett levél a bécsi »Magyar Kurir« január 31-i számában.

11) A bécsi Lipótvárosban.

12) Helytartótanácsi szám: 23946; Szföv. Ltár. Pesti levéltár, Intimata a. m. 4687. Tanácsülési jegyzőkönyv: 1791 december 30. 4066. sz.

13) »Ut pro Casu eo, si nefors ob intemperiem coeli, manifestamque transitus Danubii difficultatem isthuc Budam stationem quippe designatam pervenire non posset, adeoque Pestini condescendere cogeretur, Civicus hicce Magistratus eas dispositiones faciat, ut ad Casum praemissum, necessaria, et decora pro Domino Legato, ejusdemque numero Comitatu, hospitia assignari valeant.«

¹⁴⁾ Pest vármegye 1791 november 7-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvében 2526. szám alatt és a »Magyar Hírmondó« 1792 január 13-i számában. — Stürmer, Ignaz Lorenz, Freiherr (1752—1829), utóbb a monarchiát képviselte Konstantinápolyban.

¹⁵⁾ Suprema Armorum Praefectura = főhadkormánysszék (Bartal Antal: Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae), most katonai főparancsnokság.

¹⁶⁾ Mint ürmérték 1·2813 liter, mint súlymérték 1·281 kilogramm.

¹⁷⁾ 560·06 gramm.

¹⁸⁾ Talán zingiber, gyömbér.

¹⁹⁾ Lehet, hogy azonos a »schetsi«-nek nevezett orosz eredetű vegyes húsfélével.

²⁰⁾ Helyesen: masztix. A Földközi-tenger mellékén és a vele szomszédos országokban termő ötfajta pistacia-(pisztácia)fa törzséből fakadó gyantás, aromás anyag. Keleten a masztixot mint rágószert a foghús keményítésére és a lehelet szagosítására, a Pistacia terebinthus és a Pistacia lentiscus magvából nyert nyers olajat pedig lámpaolajnak használják. — Mastik, oleum lentiscinum, mastixöl. (Szarvas Gábor—Simonyi Zsigmond: Nyelvtörténeti Szótár.)

²¹⁾ Helyesen: drachma, törökül: direm, török ezüstpénz; mint arany-, ezüst-, drágakő- és gyógyszermértéket is használták: 3·2 gramm.

²²⁾ Lehetne cinnamonum, fahéj, amelyről előbb már egyszer megemlékezett a felsorolás.

²³⁾ Balzsam, balzsamfű, lapos menta, balzsammenta (Tanacetum Balsamita). Illatos fészkes növény, hazája Ázsiának délnyugati része, Európában, nálunk is, közönséges parasztnövény. Csipős, keserű ízű. Görcscsillapító, házi orvosságnak is használják.

²⁴⁾ Szegfűszeg.

²⁵⁾ Helyesen: Kardamonum (Elettaria cardamonum). A gyömbérfélék (Zingiberaceae) családjához tartozó orvosságos fűszer, Kelet-India nyugati partvidékén terem. Kellemesen szagos illó olaját, amely az emésztést elősegíti, orvosságul és az illatszer-, valamint a likörgyártásnál használják.

²⁶⁾ Helyesen: pisztácia (Lásd a 20. sz. jegyzetet.).

²⁷⁾ A kókuszdió érdekes német neve.

²⁸⁾ Datolya.

²⁹⁾ Kukorica.

³⁰⁾ Bisom: lásd a 23. sz. jegyzetet. Liktárium: perzsául lektár, latinosan electuarium, magyarított változattal lekvár. Különféle gyümölcsökből főzött csemegeféle íz, gyümölcsíz. (Czuczor Gergely—Fogarasi János: A magyar nyelv szótára.)

³¹⁾ Oliva.

³²⁾ Helyesen: endívia.

³³⁾ Borsfű, coriandrum. (Gombocz Zoltán—Melich János: Magyar Etymológiai Szótár és Szarvas—Simonyi fent idézett műve.)

³⁴⁾ Htt. sz. 181/483. Szfőv. Ltár. Pesti levéltár. Int. a. m. 4687. Tanácsülési jegyzőkönyv: 1792 január 7.

³⁵⁾ »Si ob impedimentum Danubii transitum D. Legatus non illico Budam transire valeret.«

³⁶⁾ Pest vármegyével, amelynek területéről a követ Soroksárnál Pestre érkezett.

³⁷⁾ Pest vármegye 1792 január 5-én és folytatva 7-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvében 52. sz. a.

³⁸⁾ L. Schmall: Adalékok Budapest székes főváros történetéhez; és eredeti aláírásaik a tanácsülési jegyzőkönyvekben.

³⁹⁾ Htt. sz. 1777. Szfőv. Ltár. Pesti levéltár. Int. a. m. 265. Tanácsülési jegyzőkönyv január 23.

⁴⁰⁾ Folytatása volt a Soroksári-utca, a mai Ráday-utca.

⁴¹⁾ Széna-tér, 1875 óta Kálvin-tér. (Schmall Lajos, Budapest utcái és terei.)

⁴²⁾ A Kecskeméti-utca Széna-téri torkolatánál állott.

⁴³⁾ Még a múlt század hatvanas éveiben is megvolt.

⁴⁴⁾ A »Fehér hajóhoz« nevezett szálló után 1790-ben Fehérhajó-utca, utóbb Hajó-, majd Hajós-utca. Újabbán visszakapta régi nevét (Schmall előbb idézett műve).

⁴⁵⁾ E szálloda nagy, díszes báli termében még a múlt század harmincas-negyvenes éveiben is sok előkelő, fényes táncmulatságot tartottak. Gróf Nákó »Zu den 7 Kurfürsten« című szállodája helyén (Waizner-gasse 36, ma: Váci-utca 9 és Aranykéz-utca 5) 1840-ben építette Hild József a ma is álló háromemeletes házat. (Bierbauer Virgil: Pesti építőmesterek munkássága 1809—1847: Tanulmányok Budapest multjából I. 88. lap.)

⁴⁶⁾ Coburg-Saalfeld, Friedrich Josias herceg, tábornagy (1737—1815). Mint lovassági tábornok, egyik jeles hadvezére volt a törökök elleni háborúnak. Ott szerzett érdemeiért a Mária Terézia-rend nagykeresztjét kapta. A háború befejeztével, 1791-ben lett Magyarország katonai parancsnoka (Wurzbach idézett műve).

⁴⁷⁾ Ürményi József (1741—1825) Pest vármegye alispánja: 1780; Bihar vármegye alispánja: 1782; személynök: 1789; Galícia kormányzója: 1801; majd rövidesen Magyarország országbírája (Wurzbach idézett műve).

⁴⁸⁾ II. Lipót negyedik fia (1772—1795), nádorrá választották 1790 november 12-én. Az első a főherceg-nádorok sorában. 1795 július 10-én Laxenburgban tűzijáték készítése közben löporrobbanás áldozata lett.

⁴⁹⁾ Keleti viselet; gyapjúból vagy selyemből készült bő nadrág.

⁵⁰⁾ A követnek erről és az egyetem más épületeiben tett látogatásáról sem az egyetem könyvtárában, sem irattárában semmiféle feljegyzés nincsen.

⁵¹⁾ Másik neve: Károly kaszárnya, a mai Központi Városháza.

⁵²⁾ Az egykori városfal visszamaradt őrtornyából 1774-ben alakították át színházzá, amelyben Kelemen László első magyar színtársulata 1790 október 27-én második előadását tartotta.

⁵³⁾ A színház fölött Unwerth Emánuel gróf rendelkezett, aki azt 1790-ben Tuschl Sebestyén pesti kávéháztulajdonostól, a főberlőtől évi 950 forintért albrétbe vette.

⁵⁴⁾ Ma: Semmelweis-utca.

⁵⁵⁾ »Magyar Hírmondó« 1792 február 7-i szám.

⁵⁶⁾ »Minden Vendégek eránt így szokta mutatni magát ez a nemes gondolkodású, 's drága indulatú Báró Asszony, hogy méltán megérdemli azt a' tiszteletet, mellyben tartatik mindenkitől« — írta róla 1792 február 3-án a »Magyar Hírmondó«. — Beleznay Miklós: tábornok, a dunamelléki ref. superint. gondnoka, földbirtokos Beleznay Bugyin, Dömsödön, Maglódon és Pilisen, meghalt Pesten 1787-ben, 64 éves korában (Wurzbach idézett műve). Feleségéről, Podmaniczky Anna bárónőről (meghalt 1813-ban), aki előkelő szerepet vitt Pest társadalmi életében, nagynevű tisztelője, Kazinczy Ferenc két írásában mond dicséretet. Az egyik: »Pályám emlékezete« című önéletrajzának 1790-ből keltezett negyedik szakasza, ahol egyebek között a következők állanak: »Sorba járánk a nemzet nagyjait, s ebédek, vacsorák, tánczok fogadának mindenütt. Vendéglőink számában elől kell említenem azt, ki Pesten legszebb házat tartá, özvegy generális Beleznay Miklósnét, báró Podmaniczky Anna-Máriát. Ajtaja nyitva vala minden idegennek, minden magyarnak és nem magyarnak, ha születés, vagy érdem ajánlották.« A másik: báró Prónay László belső titkos tanácsoshoz, Csanád vármegye főispánjához Regmeczről, 1790 július 1-i kelettel írott levele, illetve az ahhoz csatolt ajánlás, amellyel neki »Hamlet«-fordítását megküldötte. Ez ajánlásban a magyar nyelv örvendetes terjedésével és ezzel kapcsolatban a csirájában lévő magyar színészettel foglalkozva, egyebek mellett ezeket írja: »Eggy Cardinalis 's Primas Hertzeg Batthyány, a' ki Nyelvünket olly különösen kedvelli, és hazafiúi Iróinkat 's ügyekezeteinket kegyesen boldogítja; — az Eszterházyak, Grassalkovitsok, Csákyak, Koháryak, a' kik eddig a' Szépnek philosophusi érzése által ösztönöztetvén, mivel Magyar darabjaink nem voltak, Német Játszókat vettek védelmek alá; és — nevezek é még többeket is? Két gazdag és a tudományokat annyira betsülő özvegy Zichyné 's Generalis Beleznayné, eggy Orczy és Podmaniczky . . . készek lesznek mindent tenni.«